

Paweł Płusa

Modele akwizycji strategii uczenia się a środowiska efektywnych procesów glottodydaktycznych

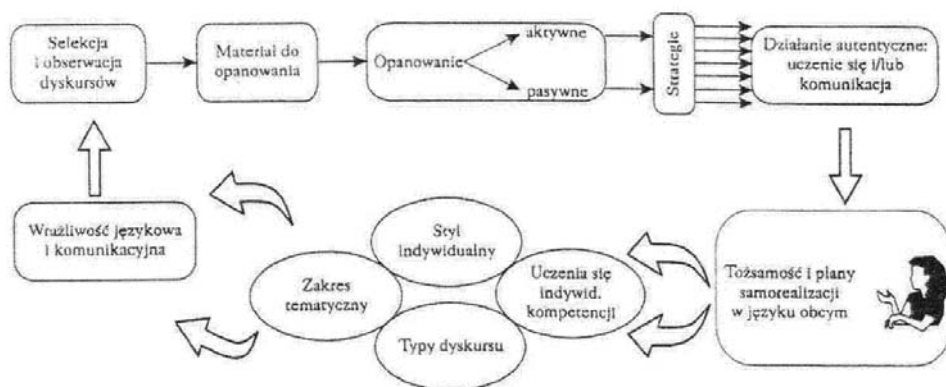
Możemy uważać, że pojęcie „akwizycji strategii uczenia się” zachowań językowych będzie oznaczać wejście w posiadanie określonych umiejętności umożliwiających przyswajanie sprawności rozumienia mowy i mówienia. Powinniśmy także dodać, że uczenie się może z jednej strony dotyczyć nabywania wiedzy o języku, czyli budowania indywidualnej kompetencji lingwistycznej, a z drugiej strony dotyczyć tej właściwej akwizycji prowadzącej do posługiwania się kompetencją komunikacji językowej. Świadomy proces uczenia się języków obcych może sprzyjać powstawaniu strategii organizowania pracy własnej. Dokładniej mówiąc możemy stwierdzić, że strategie są indywidualnymi właściwościami uczącego się. Jednak nie zawsze proces uczenia się będzie prowadził do wytworzenia określonych typów strategii. Stosowanie strategii to działanie dla osiągnięcia określonego celu. Strategie są kontrolowanymi działaniami wymagającymi eksplicytnej uwagi rozmówcy. Uważa się, że prawdopodobnie istnieją czynniki indywidualne, które odgrywają pewną rolę, więc lepiej należy mówić o podejściach aniżeli o strategiach. Najczęściej w pracach dotyczących strategii języka drugiego spotykamy się z podziałem na strategie uczenia się i strategie komunikacyjne. Dla stwierdzenia, czy dana osoba posługuje się tą lub inną strategią, wprowadzono pojęcie markerów strategii. Są to znaki eksplicytne lub implicytne niepewności okazywanej podczas komunikacji. Sygnalizują one obserwatorowi, że rozmówca ma pewien problem; nie dają jednak żadnej wskazówki o typie wybranej strategii. Strategie mogą prowadzić do sukcesu, jednak pewne błędy nie są rezultatem stosowania strategii. Biorąc za błędy markery strategii ryzykujemy, że pominiemy skuteczne strategie, widząc je tam, gdzie nie były stosowane. Dodajmy także, że nabywanie strategii uczenia się to złożony proces formułowania i weryfikacji hipotez dotyczący uczących się, których możemy podzielić na szybkich i powolnych. Pierwsi wydają się znać intuicyjnie strategie właściwe dla uczenia się drugiego języka. Natomiast uczący się powolni zdają się szukać strategii mniej skutecznych (Płusa 1998: 103-107) Prawidłowy przebieg procesu nauczania/uczenia się, czyli proces glottodydaktyczny, będzie warunkował efektywną akwizycję indywidualnych strategii, zachodzących prawie wyłącznie w środowiskach nauczania przychylnych tego rodzaju akwizycji. Edukatorzy i językoznawcy uprawiający glottodydaktykę teoretyczną i stosowaną opracowali modele uczenia się, których wdrażanie powinno prowadzić do tworzenia relatywnie opty-

malnych środowisk edukacji językowej. Przykładami środowisk nauczania/uczenia się języków obcych mogą być: szkoła realizująca program kształcenia językowego, instytucje prowadzące kursy nauczania języków obcych według metod konwencjonalnych lub nowatorskich, środowisko domowe uczącego się języka obcego, pobyty językowe zagraniczne, praca indywidualna pod nadzorem nauczyciela rzeczywistego lub wirtualnego. Odnośnie środowiska domowego interesujące badania przeprowadzono pod kierunkiem H. Komorowskiej w toku badań nad sukcesem i niepowodzeniem w nauce języka angielskiego. Pomimo tego, że powyższe ewaluacje zostały dokonane w czasie odległym, to jednak składowe, które wzięto pod uwagę, pozostały niezmiennie. Są to czynniki istotne dla nauki języka obcego w środowisku pozaszkolnym, tj. w domu: wykształcenie rodziców, znajomość języka obcego i jej stopień u obojga rodziców, zainteresowanie nauką języka obcego ucznia, warunki pracy ucznia w domu. (Komorowska 1978: 177-181) Sheils wskazuje na opracowania Projektu nr 12 Rady Europy zawierające sposoby promowania rozwoju kompetencji komunikacyjnej i strategii uczenia się w klasowym środowisku komunikacyjnym. Uważa się, że rzeczywista komunikacja w w/w środowisku nie może istnieć bez rozwijania kompetencji socjolingwistycznej i strategicznej. Celem komunikacyjnego środowiska w klasie jest dostarczenie uczącym się sensownego i zrozumiałego materiału językowego. Poprzez nowatorskie podejście do podręcznika i następujące materiały dodatkowe: autentyczne, materiały do omawiania grup tematycznych, naukę za pośrednictwem komputera, naukę poprzez telewizję satelitarną, wymianę informacji, można zbudować znaczące i korzystne środowisko nauki. Także kontakty pozaszkolne i międzyszkolne mogą stanowić środowisko nauczania. Mogą to być kontakty na różnych poziomach: listowne, poprzez pocztę elektroniczną oraz sieć, poprzez przedstawicieli kultury języka obcego, kontakty poprzez wymiany oraz wyjazdy szkolne, programy immersji w języku obcym (Sheils 1996: 1-2).

W językowym modelu uczenia się, który jest jednocześnie modelem przetwarzania językowego, występuje ścisły związek między autonomią w stosowaniu języka i autonomią w jego uczeniu się. Model taki został wprowadzony przez Helen Bialystock. Wysuwa ona propozycję, że traktowanie języka zależy od interakcji dwóch składowych zdolności, którą nazywa analizą wiedzy językowej i zdolnością przetwarzania językowego. Propozycja ta opiera się na idei, że stosowanie języka nie jest zjawiskiem kognitywnym, ale raczej jest ono zakończeniem opanowania tych dwóch ukrytych elementów zdolności. Analiza wiedzy językowej odnosi się do procesu, poprzez który uczący się języka analizuje dane, jakie otrzymuje i opracowuje w ten sposób system reprezentatywny coraz bardziej bogaty i złożony dla języka docelowego. Analiza wiedzy językowej dokonuje się pod działaniem trzech czynników. Pierwszym z nich jest introspekcja. Czynnikiem ten jest obecny w fazach relatywnie wczesnych podczas przyswajania języka przez dziecko. Drugim czynnikiem jest nauczanie gramatyki, trzecim jest wyraźne przetwarzanie danego systemu językowego. Propozycja Bialystock mówi, że wyraźne nauczanie reguł i struktur może wspomagać wewnętrzne procesy opraco-

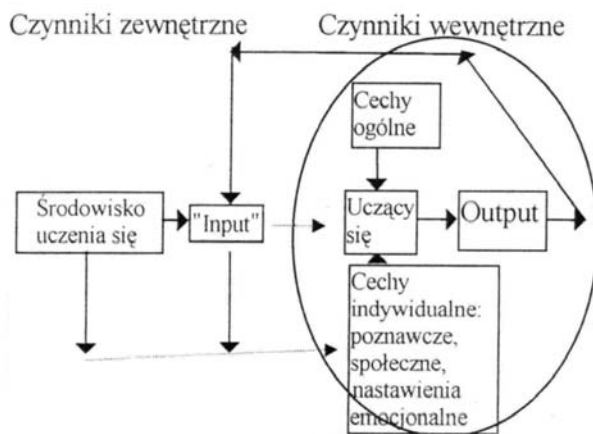
wania, a nie je zastępować. Bialystock definiuje opanowanie postępowania językowego jako zdolność dostosowania swej uwagi do właściwych i odpowiednich informacji i zintegrowania tych form w realnym czasie. Język przedstawia różne źródła informacji, tak językowe jak i pozajęzykowe, a efektywne wykorzystywanie języka polega na zdolności do stosowania koniecznych informacji bez rozpraszania się poprzez niewłaściwe czy błędne wskazówki. W konsekwencji, mistrzostwo posługiwania się zawiera trzy funkcje: wyselekcjonowanie głównego przedmiotu zainteresowania, połączenie informacji na podstawie różnych źródeł i funkcjonowanie w poszanowaniu przeciwności narzuconych przez ograniczenia czasowe. Bialystock przypisuje rozwojowi opanowania mistrzostwa językowego dwa czynniki, skolaryzację i dwujęzyczność. Uważa ona, że uczący się przy wykonaniu zadania komunikatywnego odwołuje się do wiedzy konceptualnej, kontekstowej i językowej. Jej zdaniem kompetencja strategiczna objawia się czasami poniżej, czasami powyżej poziomu świadomości. Model ten wymaga, żeby kompetencja językowa była konceptualizowana nie jako zjawisko jednolite, ale jako zjawisko, które zmienia się na bieżąco według aktywności komunikacyjnej. Jest to zbieżne z tezą, według której kompetencja komunikacji językowej musi być definiowana za każdym razem dla każdej aktywności komunikatywnej. Powoduje to, że nie można mieć i stosować uniwersalnej metody nauczania języków obcych, że procedury pedagogiczne muszą być dostosowane do typu aktywności komunikacyjnej. (Bialystock 1996: 12-32).

.Na stopniu zaawansowanym nauczania/uczenia się języka obcego W. Wilczyńska proponuje „model kooperacyjny”. Główną cechą proponowanego modelu jest to, że wszystkie jego zasadnicze elementy i ich organizacja są ujmowane z punktu widzenia uczącego się. Zakłada się dodatkowo, że uczący się jest osobą dorosłą, a jego kompetencja obcojęzyczna osiągnęła poziom zaawansowany. Ogólnie uznawanym celem nauczania/uczenia się na poziomie zaawansowanym jest oczywiście kompetencja komunikacyjna. Jest ona najczęściej definiowana jako pewna sprawność czy umiejętność wyrażająca się językowym dostosowaniem wypowiedzi do sytuacji (Wilczyńska 1995: 12-16).

Kompetencja komunikacyjna jest definiowana w aspekcie społecznym, choć sama sprawność czy umiejętność może być tylko właściwością konkretnych jednostek. Proponuje się zdefiniowanie indywidualnej kompetencji komunikacyjnej jako tę część wiedzy i sprawności komunikacyjnej, w tym językowej, która pozwala jednostce funkcjonować w sytuacjach egzolingwalnych, tak by realizować własne dążenia pozajęzykowe, respektując przy tym wystarczająco normy komunikacyjne. Indywidualna kompetencja komunikacyjna, nawet jeśli ciągle się rozbudowuje, pozostaje z natury rzeczy, niepełna. Stąd ważnym jest, by nauczanie dawało możliwość rozwijania tzw. kompetencji strategicznej, co powinno uwzględniać umiejętność sterowania własnym uczeniem się i doraźne kompensowanie niedoborów. W. Wilczyńska proponuje także nauczanie refleksyjne, które powinno stać się modelem dla podobnie refleksyjnego i bardziej świadomego uczenia się, zasadzającego się na możliwie dojrzałym dobieraniu celów, form uczenia się i materiałów. Autorka ujmuje ten typ uczenia się w formie schematu procesu doskonalenia językowego prezentowanego powyżej (Wilczyńska 1999: 209).

Interesującą propozycję sformułował P. Wolski prezentując konstruktywistyczny model uczenia się języka obcego (Wolski 1999: 12-17).

W powyższym modelu autor uwzględnia następujące założenia proponowane przez konstruktywizm:

- uczenie się jest procesem konstrukcji, sterowanym samodzielnie przez uczącego się, bazującym na indywidualnym doświadczeniu i prowadzącym do różnorodnych rezultatów;
- uczenie się jest umieszczone w kontekście społecznym i uwarunkowane interakcjami;
- uczenie się jest produktem samoorganizacji uczącego się i odbywa się tylko w warunkach samoodповідzialności;
- możliwość wpływu z zewnątrz jest tylko marginalna (Wolff 1994: 407-416).

Naszym zdaniem przedstawione powyżej modele akwizycji uczenia się mogą sprzyjać tworzeniu środowisk edukacyjnych, w których będą wdrażane efektywne procesy glottodydaktyczne. Jednak te modele nie mogą zapewnić pełnego sukcesu glottodydaktycznego uczenia i nauczyciela, który uwarunkowany jest prawidłowym funkcjonowaniem określonych składowych danego środowiska kształcenia językowego. Odnośnie sukcesu Wilczyńska postuluje pojmowanie go w kategoriach osobistych. Jej zdaniem „sukces w uczeniu się języka obcego to sukces osobisty w zakresie poszerzania własnych możliwości komunikacyjnych”. Autorka nie proponuje by uczący się posługiwał się językiem obcym dowolnie. Środki językowe i sposoby ich wykorzystania są tak bogate, że pozwalają każdemu funkcjonować w każdym języku w sposób, jaki jest jemu tylko właściwy w sensie przystawania do jego cech i aspiracji (Wilczyńska 1999: 18).

Podsumowując rozważania w zakresie problematyki modelowania przebiegu akwizycji strategii uczenia się, możemy podjąć próbę sformułowania alternatywnej koncepcji modelu poliwalentnego, tj. mającego wiele zastosowań. Będzie to zatem model otwarty, ponieważ będzie ciągle modyfikowany i ulepszany. Będzie to także model wielofunkcyjny, ponieważ będzie:

- a. umożliwił optymalizowanie procesu glottodydaktycznego,
- b. sprzyjał akwizycji strategii uczenia się,
- c. obejmował określony typ środowiska nauczania/ uczenia się, jak np. :
 - środowisko szkolne,
 - środowisko domowe,
 - środowisko kontaktów pozaszkolnych i międzyszkolnych.

Powyższy model jest pewnego rodzaju rozszerzonym układem glottodydaktycznym obejmującym w/w. 3 typy środowisk nauczania/ uczenia się, gwarantującym transfer treści interkulturowych i wychowawczych, najbardziej korzystnym dla rozwijania strategii uczenia się.

Literatura

- Bialystock, H. 1996, *Communication Strategies*, Oxford, s. 12- 32.
- Holec,H., Little, D.,Richterich, R. 1996. *Strategies dans l'apprentissage et l'usage...* .Editions du Conseil de l'Europe, s. 12-32. W : *Strategie czytania ze zrozumieniem*, 2005, red. Płusa P. Akademia im. J. Długosza w Częstochowie, Częstochowa, s. 139-141.
- Komorowska, H. 1978. *Sukces i niepowodzenie w nauce języka obcego*, WSi P, Warszawa, s.177-181.

- Plusa, P. 1998. Strategie glottodydaktyczne. W: Nowe tendencje w glottodydaktyce, red. Arabski J., WSZM i JO, Katowice, s.103-107.
- Sheils, J. 1996. La communication dans la classe de langue. Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, s. 1-2.
- Wilczyńska, W. 1995. Nauczanie/ uczenie się języka obcego na stopniu zaawansowanym: „model kooperacyjny”, Neofilolog nr 10, Poznań, s.12-16.
- Wilczyńska, W. 1999. Kształcenie do autonomizacji w językach obcych a problem wzorców i imitacji, Neofilolog nr 18, s.18-24.
- Wilczyńska, W. 1999. Uczyć się czy być nauczonym? O autonomii w przyswajaniu języka obcego. Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., Warszawa-Poznań, s. 207-208.
- Wolff, D. 1994. Der Konstruktivismus. Ein neues Paradigma in der Fremdsprachendidaktik? W: Die Neuren Sprachen 93,5: 416- 422.
- Wolski, P. 1999. Rola nauczania w uczeniu się języków obcych, Neofilolog nr 18, Poznań, s. 12-17.

Paweł Plusa

Aneignungsmodelle von Lernstrategien im Hinblick auf die Lernumgebung effektiver glottodidaktischer Prozesse

Zusammenfassung

Der Autor beschäftigt sich in seinem Aufsatz mit individuellen Lernstrategien und Modellen derer Aneignung. Unter Einbeziehung des „Kooperationsmodells“ von W. Wilczyńska und des „konstruktivistischen Modells“ von P. Wolski, sowie der Białostocks Konzeption der Fremdspracheneignung, postuliert der Autor die Erarbeitung eines alternativen polyvalenten Modells. Dieses soll offen und polyfunktional sein, was die Optimalisierung des glottodidaktischen Prozesses begünstigt, und die Aneignung von Lernstrategien fördert. Dieses Modell stützt sich auf die im Aufsatz besprochenen Modelle, erweitert es aber um die Berücksichtigung der drei Typen von Lehr//Lernumgebungen, wie z.B. Schule, Familie, außerschulische Kontakte. Dies garantiert einen effektiven Transfer von interkulturellen und pädagogischen Inhalten.